

Iz zakladnice Osrednje knjižnice Celje
/ **Stari tiski** /

Stari tiski o grofih Celjskih,
stran 21

Prvotiski v slovenskem jeziku,
stran 25

Knjižne dragotine
iz 16. stoletja, stran 5

Topografije, stran 8

Celjski tiski, stran 17

Zgodovinske in domoznanske
redkosti, stran 12

Redki tiski iz let 1941-1945,
stran 37

Predhodniki današnjih
turističnih vodičev, stran 40

Zbirka starih in redkih tiskov v Osrednji knjižnici Celje je nastajala vse od zadnjih desetletij 19. stoletja, ko je bilo slovensko javno knjižničarstvo v Celju v domeni celjske Čitalnice, ustanovljene l. 1862. Vodilni čitalniški udje, še posebej voditelji in upravljavci čitalniške knjižnice (gimnazijski profesorji *Lindner, Kosi, Dolar, Suhač* in drugi) so se zavedali pomena starejših slovenskih in drugih tiskov in so jih do preloma iz 19. v 20. stoletje nabrali že toliko, da je češki slavist dr. Josef Karasek v časopisu *Archiv für slawische Philologie* pohvalil celjsko Čitalnico, ker »ima dragocen zaklad v starih knjigah, ki so le redkokje še na razpolago«.

Vera Levstik, ki je l. 1927 prevzela vodenje Javne mestne knjižnice, je delo profesorjev, odgovornih za čitalnično knjižnico, nadaljevala in v času pred drugo vojno nameravala odpreti oddelek za posebne zbirke, vendar jo je vojna prehitela.

Marca l. 1946 so kakor v drugih večjih slovenskih mestih tudi v Celju ustanovili Študijsko knjižnico, ki jo je desetletja vodil slavist, *prof. Vlado Novak*. Temelj knjižničnega fonda je predstavljala sorazmerno bogata gimnazijska profesorska knjižnica, v kateri je prevladovala zgodovinska literatura za Štajersko in jezikoslovna dela, ter repatriirane knjige iz avstrijskega Muraua, kamor je nemška vojska med okupacijo odpeljala večje število dragocenih knjig in predmetov s Štajerskega. Mnogo knjig za študijski fond in zbirko starih tiskov je *prof. Novak* nabral tudi v okrožnem zbirnem centru (FZC), ki je deloval v Stari grofiji in v kapucinskem samostanu.

L. 1976 je v študijski knjižnici zaživel *domoznanski oddelek*, ki se je kasneje preimenoval v *Oddelek za posebne zbirke, dokumentacijo in raziskovalno dejavnost*. Rokopisna zbirka, zbirka fotografij in razglednic, zbirka starih zemljevidov in grafičnih upodobitev, še posebej pa zbirka starih in redkih tiskov sestavljajo *zakladnico* Osrednje knjižnice Celje. Delo naših predhodnikov dopolnjujemo z nakupom, zamenjavo in darovi novih naslovov redkih in starih tiskov.

Zbirko hranimo v ognjevarnih omarah in v klimatskih pogojih, ki zagotavljajo ustrezno vlažnost in stalno temperaturo. Vsak izvod posebej je shranjen v kartonskem ovoju, nekateri tudi v posebnih kartonskih škatlah. Naslovi se vnašajo v vzajemno bibliografsko bazo, trenutno imamo bibliografsko obdelanih dobrih 1200 naslovov. Trendu digitalizacije starih tiskov, katerega osnovni namen je prosti pristop do posameznega redkega naslova, sledi tudi celjska knjižnica: kakšna tretjina naslovov iz zbirke starih in redkih tiskov je digitaliziranih.

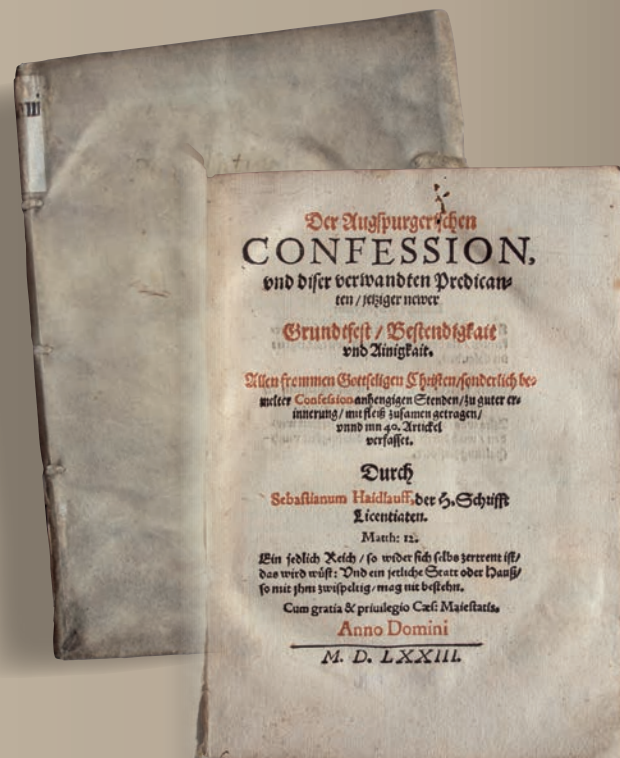

Najstarejša evidentirana knjiga v naši zbirki nosi **letnico 1544**, njen avtor, **Enea Silvio Piccolomini**, bolj znan kot papež Pij II., je v drugi polovici 15. stoletja odigral pomembno vlogo v zgodovini Slovencev: še kot dvorni pisar Friderika III. Habsburškega je v svojih spisih širil negativno podobo o grofih Celjskih, bil je tržaški škof in l. 1462 je kot papež potrdil zlato bulo, s katero je bila ustanovljena Ljubljanska škofija. **Historia de gli Boemi** (Zgodovina Češke) je napisana v italijanščini, izšla je v Benetkah, natisnil jo je Bartolomeo l'Imperador in obsega 110 strani. Naš izvod je odlično ohranjen, posamezni listi so restavrirani, platnice so iz trdega kartona, oblečenega v pergament, manjka notranja naslovna stran; naslov, avtor in tiskar so razbrani s prve in zadnje strani knjige. Za zdaj je v Sloveniji znan samo en izvod te knjige.

Der Augspurgerischen Confession, und dieser verwandten Predicanten jetziger newer Grundfest, Bestendigkeit und Ainigkeit ... (Augsburška izpoved) avtorja **Sebastiana Haidlauffa**, natisnjena v Münchnu (Adam Berg), in **Artickel aus der Augspurgischen Confeßion u. derselben Apologia, deßgleichen auß D. Luthers, Melanchthons u. anderer ihrer Anhänger Büchern u. Schrifften gezogen etc.** avtorja **Gregoriuma Greteruma** (natisnjena v Dillingenu, tiskar Sebald Mayer), obe iz leta **1573**, sta zvezani v enem zvezku. Izvod je oblečen v pergament in odlično ohranjen.

Colloquia oder Tischreden Doctor Martini Lutheri ... (Pogovori ali branja ob mizi doktorja Martina Lutra ...), so Lutrovi spisi, kakor jih je v knjigo prvič zbral leta 1566 nemški protestantski teolog **Johannes Aurifaber**. Sodeč po digitalizirani verziji na svetovnem spletu <http://digitale.bibliothek.uni-halle.de/vd16/content/titleinfo/997122> je naš izvod iz leta **1574** (ne vsebuje Aurifabrovega predgovora) ali starejši, na platnicah je razbrati letnico **1568** (na notranjih platnicah in na prednaslovnem notranjem listu je z roko pripisana letnica 1566); natisnjen je bil v Frankfurtu pri tiskarju Petru Schmidu. Dodani so še Tischreden v latinščini in **Prophecyung Dottoris Martini Lutheri** (verjetno prav tako iz leta 1574), avtorja **Georga Waltherja**, protestantskega pridigarja iz Halleja na Saškem. Lutrovi Tischreden so bili knjigotrška uspešnica v drugi polovici 16. in prvi polovici 17. stoletja, večkrat ponatiskovani v različnih oblikah in obsegih. Izvod je velikega formata, bukva, oblečena v krašeno usnje, ohranjena je prvotna vezava z dvema kovinskima sponkama, nekaj listov je ožganih na zgornjem robu.

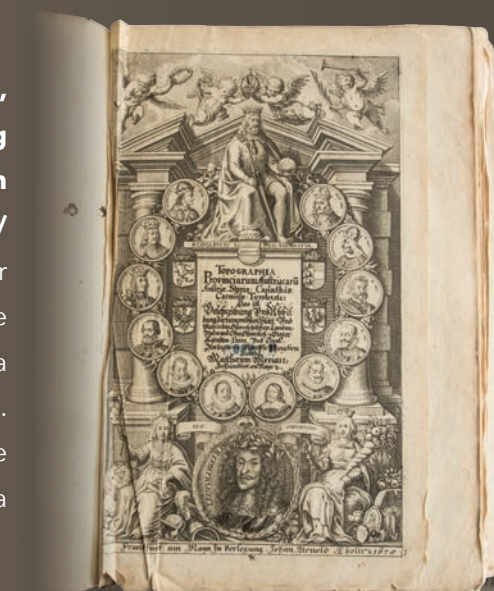

Topografije, popisovanje dežel, pokrajin, naselij in posameznih objektov ter prikazovanje njihovih značilnosti v besedi in sliki so se razmahnile v 17. stoletju. Za današnji čas so najbolj zanimive tiste, ki poleg nadrobnih besedilnih opisov vsebujejo tudi upodobitve naselij oz.

posameznih objektov (gradovi, graščine ...), saj nam omogočajo stvarno predstavo, kako so ti objekti zgedali nekoč in omogočajo primerjavo s stanjem v različnih zgodovinskih obdobjih z današnjim stanjem.

Topographia Provinciarum Austriacarum: Austriae, Styriae, Carinthiae, Carniolae, Tyrolis etc: das ist Beschreibung und Abbildung der fürnembsten Stätt und Platz in den Osterreichischen Landen Under und OberOsterreich / Steyer / Kärndten / Crain und Tyrol; avtor besedila je **Martin Zeiller**, avtor bakrorezov **Matheus Merian**. Topografija je eden od 38 zvezkov obsežne *Topographiae Germanie*, ki sta jo zasnovala Zeiller in Merian in je izhajala v Frankfurtu v letih 1642 – 1660, natisnil jo je tiskar Johann Arnold Sholin. Naš izvod je iz leta **1678**, v dveh zvezkih, zajema pa mesta in trge Zgornje in Spodnje Avstrije, Štajerske, Koroške, Kranjske in Tirolske. Izvoda sta zelo dobro ohranjena, vezana v karton in oblečena v pergament.

Topographia ducatus Stiriae, das ist: eigentliche Delineation, und Abbildung aller Städte, Schloßer, Marckfleck, Lust-gärten, Probsteyern, Stiffter, Clöster und Kirchen, so sich in Hertzogthumb Steyer-marck befinden (Topografija vojvodine Štajerske, to je: lastni naris in upodobitev vseh mest, gradov, trgov, parkov, proštij, vidmov, samostanov in cerkva, ki so v vojvodini Štajerski), avtorja **Georga Matthäusa Vischerja**, avstrijskega zemljemerca in kartografa. Topografija je izšla v dunajski in graški izdaji, naša je izšla v Gradcu leta **1681** in vsebuje 448 bakrorezov, ki večinoma predstavljajo prve znane upodobitve večjih krajev na Štajerskem.

Silly/Celcia,
SHe von dieser Haupt-Statt der wech-
land berühmten Graffschafft dieses
Nahmens / im Hertzogthum Steyer gele-
gen / vnd derselben gewesten Graven / vns
fern Text / p.66. seq.

Stagenfurt/
Die Haupt-Statt / heutigs Tago / der
Derothums Kärnten / von der

Podobno kot Vischer za Štajersko je **Janez Vajkard Valvasor** poskrbel za *Topografijo vojvodine Kranjske (Topographia Ducatus Carnioliae modernae)*, ki je izšla v Ljubljani leta **1679**. Naš izvod je prvotno pripadal ljubljanski Licejski knjižnici, vsebuje 312 upodobitev, uvodno posvetilo ter indeks upodobljenih krajev, graščin, dvorcev in njihovih lastnikov ter indeks upodobljenih gradov v slovenskem jeziku. Izvod je vezan v karton (vezava je poškodovana), hrbet je v usnju.

Slovito delo polihistorja **Janeza Vajkarda Valvasorja Die Ehre dess Hertzogthums Crain (Slava vojvodine Kranjske)**, **1689**, predstavlja vrhunec topografike na slovenskih tleh. V depojih celjske knjižnice hranimo dva izvoda prve izdaje; eden je vezan v štiri knjige, kartonske platnice so oblečene v pergament, drug je vezan v tri knjige, platnice in hrbti so zaščiteni z usnjem. Oba izvoda sta ohranjena z vsemi upodobitvami in zemljevidi.

V 19. stoletju sta izšla za slovensko Štajersko še dva pomembna albuma upodobitev krajev, gradov in graščin na Štajerskem.

Lithographirte Ansichten der steyermarkischen Städte, Märkte und Schloesser (Litografirane podobe štajerskih mest, trgov in dvorcev) ali *Stara Kaiserjeva suita*, graškega založnika in litografa **Josepha Franza Kaiserja**, obsega 352 listov upodobitev, ki so izhajale v snopičih v letih **1824-1833** in predstavljajo sistematično koncipirano in urejeno zbirko vedut s Štajerske. Naš izvod vsebuje 187 upodobitev ter seznam prednaročnikov iz l. 1825.

Album **Einst und jetzt: Steiermarks sämtliche interessante Schlösser, Burgruinen, Städte, Märkte Kirchen und Klöster enthaltend (Nekoč in danes...)**, v tehniki litografije, avtorja **Karla Reicherta**, je v štirih zvezkih izhajal v Gradcu v letih **1863-65**.

L'antiquité expliquée et représentée en figures, obsežno delo francoskega benediktinca **Bernarda de Montfaucona**, je izhajalo v Parizu v letih **1719-1724**. Knjige velikega formata v 15 delih v francoščini in latinščini opisujejo antični svet v besedi, iz starih rokopisov in drugih pisnih virov povzete upodobitve pa ga ponazarjajo z bakrorezi. Celjska knjižnica hrani dvanajst delov v enajstih zvezkih, vse v prvotni vezavi.

Knjige o zgodovini slovenskih ali evropskih dežel v obliki letopisov oz. analov, kronik in zgodovinskih pregledov predstavljajo neizčrpen vir za preteklo in današnje zgodovinopisje.

Carniolia antiqua et nova: antiqua Japydica, Hyperborea, Celtica, Pannonica, Norica, Istrica, Carnica, Romana, Vandalica, Gotthica, Langobardica, Slavica, Avarica, Francica. nova Germanica, Slavica, Francica, Bavarica, Austriaca ... avtorja **Janeza Ludvika Schönlebna**, natisnjena in izdana v Ljubljani leta **1681**. Napisana je v latinščini, izšel pa je samo njen prvi del v treh knjigah. Naš izvod je deloma restavriran, ohranjen v prvotni vezavi s kartonskimi platnicami, oblečenimi v usnje.

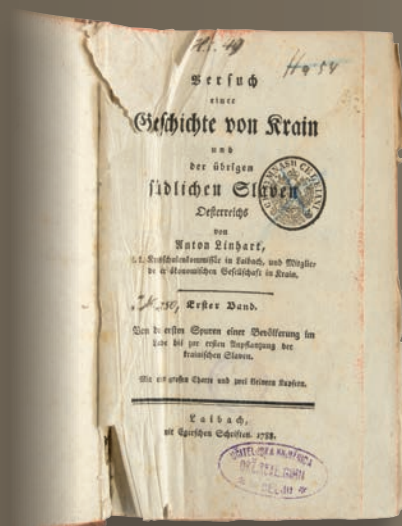
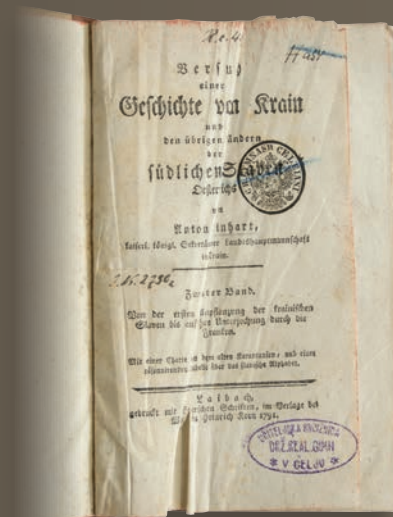
CHRONOLOGIA
INCLYTI
DUCATUS STYRIÆ,
AB
OTTOCARO DUCE, I.
Ad excessum
LEOPOLDI, II. DUCIS III.
Sive
Ab Anno MCLXXX. ad MCCXXX.
DEDUCTA.
Reverendis, Illustris, Admodum Reverendis, Perillustribus, Pranobilibus, Nobilibus, Excellentibus, ac Clarissimis
DOMINIS, DOMINIS
SS. THEOLOGIE DOCTORIBUS
OBLATA,
Chm per Reverendum Patrem,
OCTAVIUM BUCELLENI,
è Soc. JESU, SS. Theologie Doctorem, ejusdemque in Alma ac Celebratissima Universitate Græcensii Professore Ordinatum, necnon designatum Inclytæ Facultatis Theologicæ
PRO - DECANUM,
In Aulica, & Academica, ejusdem Societatis, Divi Agniti Basilica,
Supremâ hæc Laureâ exornarentur,
Anno Salutis MDCCXX. Die III. Septembris.
GRÆCII, Apud Hæredes Widmannstadij,

Chronologia Inclyti Ducatus Styriae ab Ottocaro Duce I. ad excessum Leopoldi II. Ducis III. sive ab anno 1180 ad 1230 deducta ... avtorja **Octavia Bucellenija** je v latinščini napisana kronologija štajerskih vojvod v letih 1180-1230. Knjiga je izšla v Gradcu leta **1720**.

Versuch einer Geschichte von Krain und der übrigen südlichen Slaven Oesterreichs (*Poskus zgodovine Kranjske ...*), avtorja **Antona Tomaža Linharta**, je v dveh zvezkih izšel v Ljubljani leta **1788** in **1791**. Naša izvoda izhajata iz stare celjske gimnazijske knjižnice.

Celska kronika, avtorja **Ignaca Orožna**, predstavlja nepogrešljiv vir za raziskovalce celjske zgodovine. Izšla je leta **1854** v Celju pri celjskem tiskarju **Juliusu Jeretinu**. Kronika je edini tisk tega tiskarja, ki ga hrani naša knjižnica. Izvod je vezan v trd karton, hrbet je oblečen v usnje.

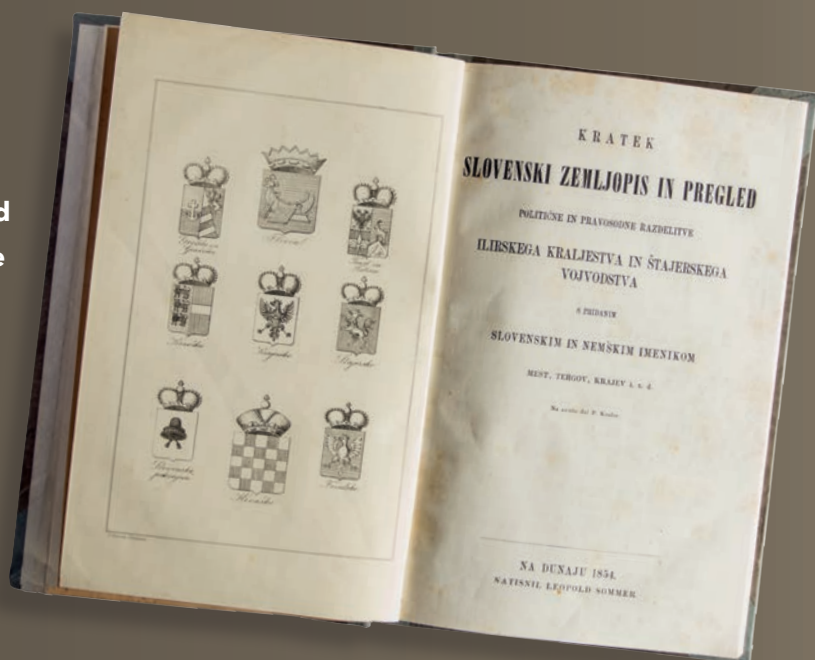
Dogodivšine štajerske zemle: z' posebnim pogledom na Slovence, avtorja **Antona Krempla**, je izšla v Gradcu leta **1845**, in predstavlja prvo poljudno spisano zgodovino slovenske Štajerske. Izvod ni v prvotni vezavi, notranjost pa je odlično ohranjena.

Die fossile Flora von Sotzka. Knjiga je izšla kot poseben odtis razprave, objavljene v Zborniku matematično-naravoslovnega razreda cesarske akademije znanosti na Dunaju leta **1850**, njen avtor je **Franz Unger**, poleg besedilnega opisa rastlinskih fosilov iz naselja Socka pri Novi Cerkvi vsebuje tudi 47 koloriranih litografij fosilov. Izvod je izvorno pripadal gimnazijski knjižnici v slovaškem Prešovu.

Kratek slovenski zemljopis in pregled politične in pravosodne razdelitve ilirskega kraljestva in štajerskega vojvodstva s pridanim slovenskim in nemškimi imenikom mest, trgov, krajev itd. je avtor **Zemljovida slovenske dežele in pokrajin, Peter Kozler**, izdal kot brošuro leta **1854** na Dunaju.

Flora Styriaca, oder nach natürlichen Familien geordnete Uebersicht der im Herzogthume Steyermark ... avtorja **Josepha Karla Malyja**, je eno prvih del o flori na Štajerskem. Izšlo je v Gradcu leta **1838**.

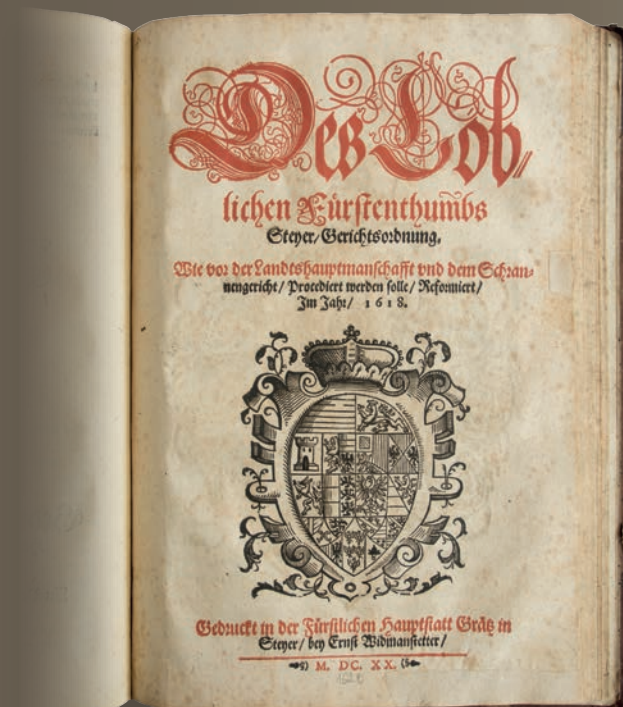
Deželni ročin je listina oziroma zbirka listin, s katero so vladarji do 18. stoletja potrjevali privilegirane pravice deželnim stanovom. V naši knjižnici hranimo dve zbirki takih listin, za Štajersko in Kranjsko.

Landhandvest des löbl. Hertzogthumbs Steyer etc. ... je bil natisnjen in izdan v Gradcu leta 1635. Izvodu sta privezana še dva kazenska zakonika: **Des löblichen Fürstenthumbs Steyer, Landt: vnd peinliche Gerichts Ordnung** ... iz leta 1638 in **Des löblichen Fürstenthumbs Steyer, Gerichtsordnung** ... iz leta 1620. Oba zakonika sta bila natisnjena in izdana v Gradcu. Izvod je delno restavriran, vezan v trd karton, hrbet je oblečen v usnje.

Landts-Handtvesst, dess löblichen Hertzogthumbs Crain: darinnen Khayser, Khönig, vnd Landtsfürstliche Freyheiten, Statuta, Landtsgebreüch, vnd ander Satz, vnd Ordnung ... Natisnjen in izdan je bil v Ljubljani leta 1687. Izvodu je privezan še kazenski zakonik za Kranjsko - **Landschranken-Ordnung, dess hochlöbl. vnd preisswürdigen Hertzogthumbs Crain**, natisnjen in izdan v Ljubljani leta 1688. Izvod je oblečen v pergament in ima ohranjeno prvotno vezavo.

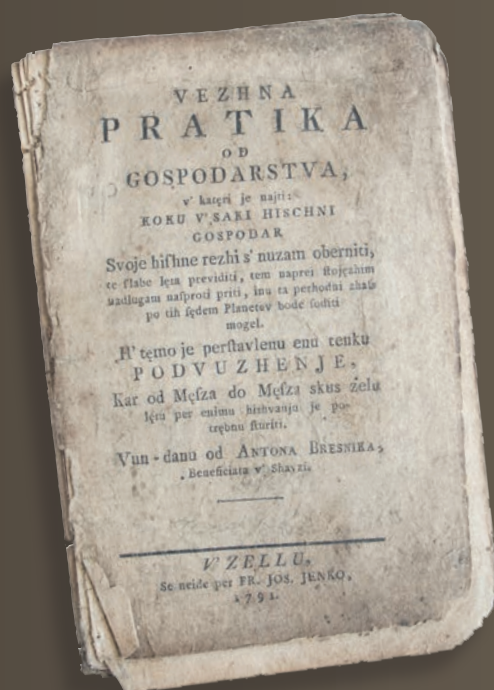
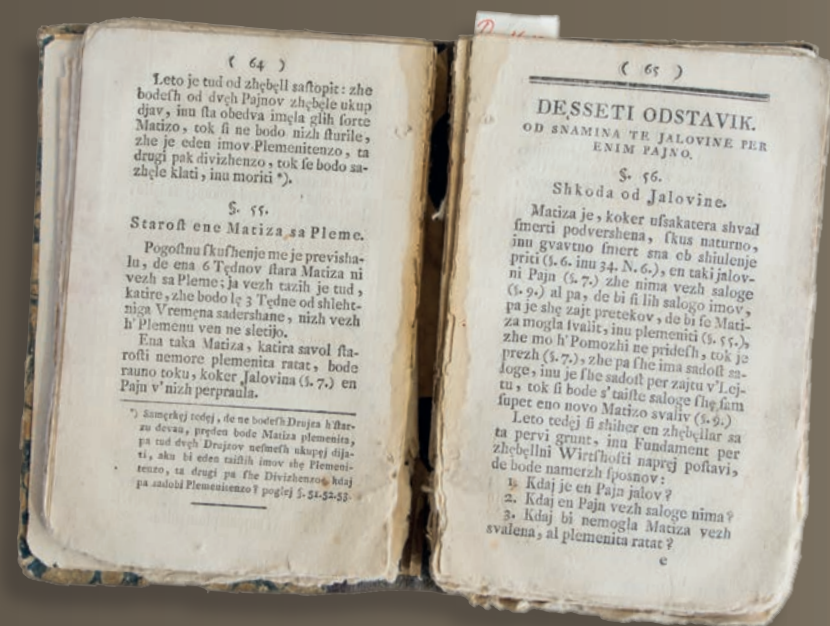

Črna umetnost oziroma tiskarstvo se je v Celju pojavilo v zadnjih desetletjih 18. stoletja. Prvi med njimi naj bi bil *Franc A. Schütz*, kasnejši tiskar na Ptuju in v Mariboru, vendar se ni ohranil noben njegov tisk, ki bi nastal v Celju. Tiski **Franca Jožefa Jenka**, Schützovega naslednika,

so ohranjeni v dobrem ducatu primerkov iz let 1790-1796. 'Stiskavec' **Jožef Bacho** je intenzivno tiskal v prvi polovici 19. stoletja, za njim pa družina **Jeretin**: oče **Janez Krstnik** in sinova **Julius in Edvard**. Vsi so tiskali tako slovensko kot nemško pisane knjige.

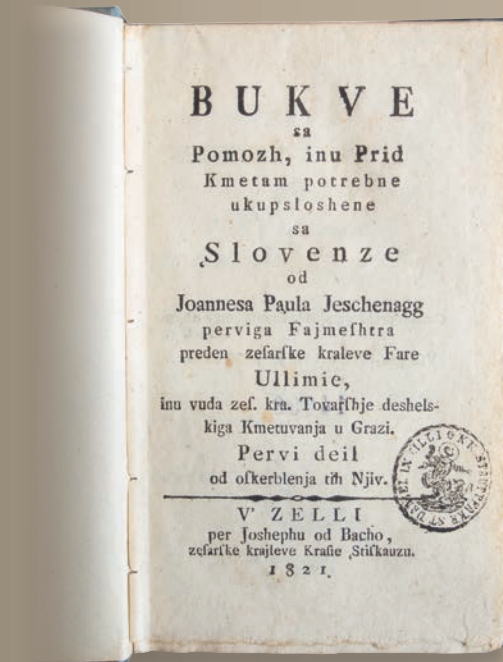
Antona Janshaja zessarskiga zhebëllarja. Popolnoma podvuzhenje sa vse zhebëllarje ... je izšla leta 1792 pri tiskarju Jenku. Iz nemščine je ta sloviti čebelarški priročnik prevedel **Janez Goličnik** iz Griž pri Žalcu. Našemu izvodu manjka notranja naslovna stran, večina listov je razvezanih in obrabljenih, kar priča o njegovih pogosti uporabi.

Vezhna pratika od gospodarstva: v kateri je najti koku v šaki hischni, gospodar svoje hishne rezhi s' nuzam oberniti ... avtorja **Antona Breznika** je izšla leta 1791, prav tako pri tiskarju Jenku. Ker gre za priročnik, je sklepati, da je šel skozi mnoge roke, saj je naš izvod razvezan, brez platnic, manjkata mu dve strani.

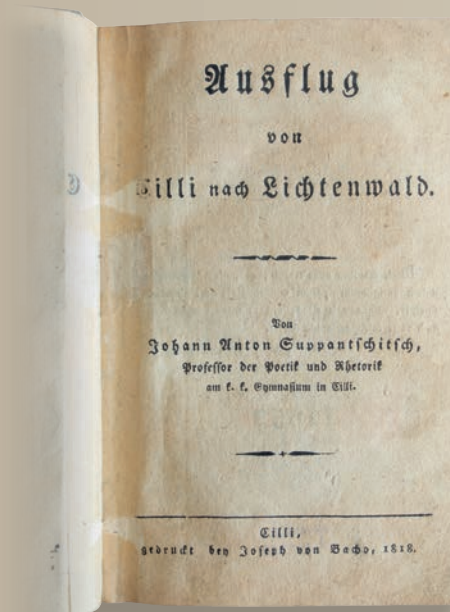
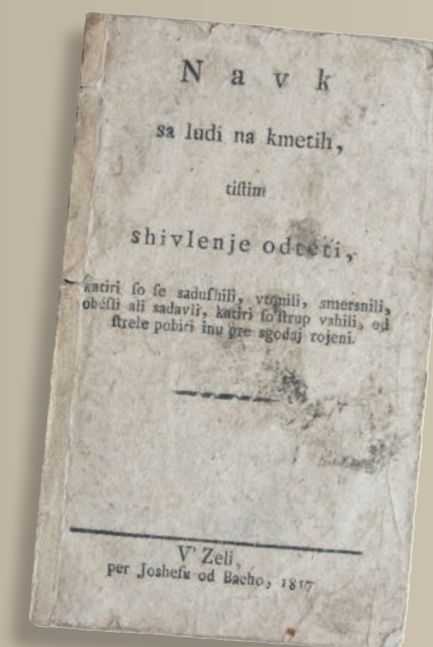
Navk sa ludi na kmetih, tistim shivlenje odtéti, katiri so se zadushili, vtonili, smersnili, obésli ali sadavli, katiri so strup vshili, od strele pobiti in pre sгодaj rojeni je eden prvih priročnikov za prvo pomoč v slovenskem jeziku. Izšel je pri tiskarju *Bachu* leta 1817. Naš izvod je solidno ohranjen, vendar brez platnic.

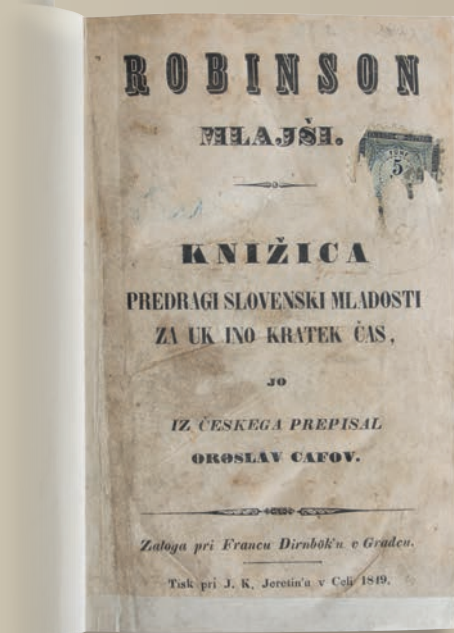

Bukve sa pomozh, inu prid kmetam potrebne ukupsloshene sa Šlovenze od Joannesa Paula Jeschenagg .... Pervi deil od oskerblenja tih njiv, je priročnik za kmetovalce, natisnjen pri tiskarju *Bachu* leta 1821.

Ausflug von Cilli nach Lichtenwald/Izlet od Celja do Sevnice, avtorja **Janeza Antona Zupančiča**, celjskega gimnazijskega profesorja, je eden prvih lokalnih potopisov s Celjskega; izšel je pri tiskarju *Bachu* leta 1818. Naš izvod je prevezan v trde kartonske platnice.

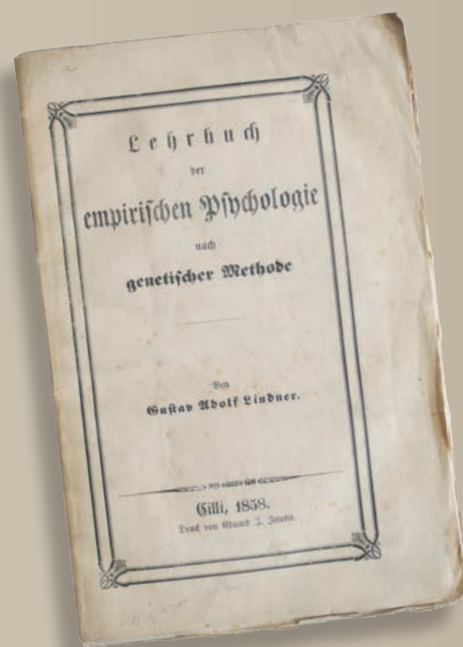

Robinson mladji: knjižica predragi slovenski mladosti za uk ino kratek čas / avtor Campe Joachim Heinrich; jo iz češkega prepisal Oroslav Caf. Prvo slovensko inačico Robinsonzona je natisnil *Janez Jeretin* leta **1849**. Naš izvod ni ohranjen v prvotni vezavi, manjkajoče strani originala so nadomeščene s kopijami, je edini javno evidentirani izvod v Sloveniji.

Dvoboj; in Raztrešenca: dve vesele igri za gledališe. Gledališki besedili je iz nemščine prevedel *Josip Drobnič*, začetnik slovenskega gledališča v Celju, natisnil pa ju je tiskar *Janez Jeretin* leta **1850**. Naš izvod je odlično ohranjen, vendar ni v izvorni vezavi.

Lehrbuch der empirischen Psychologie nach genetischer Methode celjskega gimnazijskega profesorja, slovitega češkega pedagoga *Gustava Adolfa Lindnerja*, je leta **1858** kot brošuro natisnil *Edvard Jeretin*.

Rodbina **grofov Celjskih** je zgodovinsko dejstvo, ki je najbolj zaznamovalo Celje nekoč, odmeva pa še danes. Zato je tudi literatura, ki se

navezuje Celjske, bodisi poljudna, strokovna ali umetna, bodisi v nemškem ali slovenskem jeziku, obširna.

Genealogiae Sounekiorum comitum Celejæ, et comitum de Heunburg, specimina duo ... avtorjev **Erasma Frölicha in Edmunda Brabecka**, natisnjena na Dunaju leta **1755**, je v latinščini napisan rodovnik grofov Celjskih.

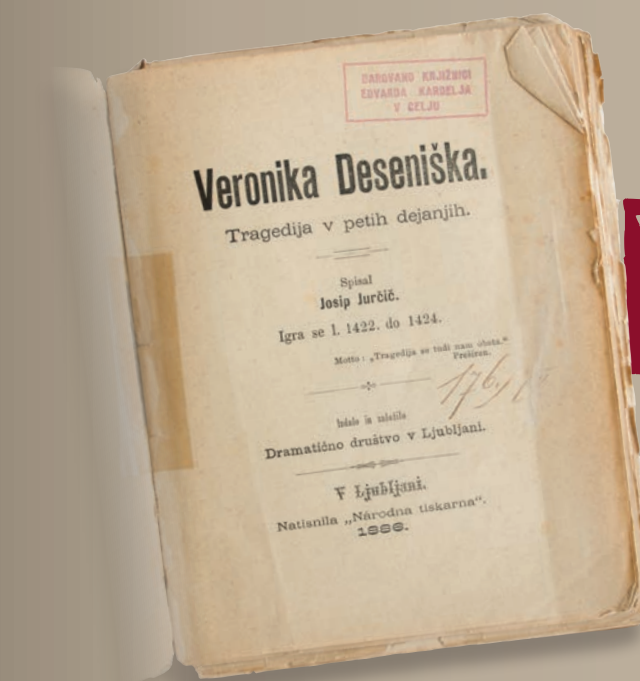
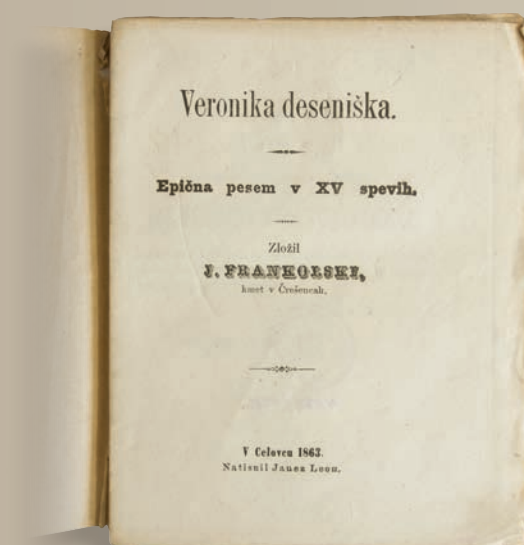
Dramatizirana zgodovina **Die Grafen von Cilli: eine Begebenheit der Vorzeit**, avtorja **Johanna von Kalchberga**, v dveh delih, je izšla leta **1791**, natisnil jo je **Franc Jožef Jenko** v Celju. Prvi del ima naslov **Die Grafen von Cilli**, drugi pa **Ulrich, Graf von Cilli**. Oba izvoda sta broširana.

Der Erbstreit und die Uebergabe der Grafschaft Cilli: eine dramatische Geschichte in 5 Aufzügen, avtorja **Josepha Pfannerja**, dramatična pesnitev o nasledstveni vojni za dediščino Celjskih, je prvič izšla leta **1796** v Celju pri tiskarju **Jožefu Jenku**. Naš izvod je ponatis, izšel v Gradcu leta **1815**. Brošura je ohranjena z naslovnim bakrorezom.

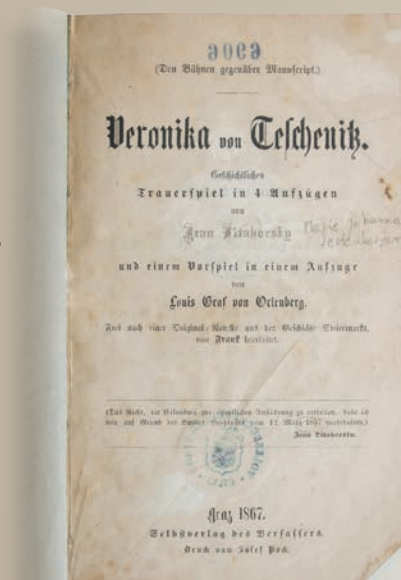
Veronika **deseniška: epična pesem v XV spevih**, ki jo je zložil **Jože Iskrač**, kmet iz Črešnjic pri Frankolovem (in objavil pod psevdonimom **Frankolski**), je izšla v Celovcu leta **1863** v zbirki *Cvetje iz domačih in tujih logov*.

Veronika **Deseniška: tragedija v petih dejanjih**, avtorja **Josipa Jurčiča**, je izšla v broširani izdaji v zbirki *Slovenska Talija* v Ljubljani leta **1886**.

Veronika **von Teschenitz: geschichtliches Trauerspiel in 4 Aufzügen /; und einem Vorspiel in einem Auszuge**. Zgodovinsko tragedijo v 4 dejanjih je napisala **Jean Litahorsky**, predigro v enem dejanju pa **Luis Graf von Ortenberg**. Naš izvod tragedije, ki ni v originalni vezavi (verjetno je bil izvorno broširan), je izšel v samozaložbi avtorice leta **1867** v Gradcu.

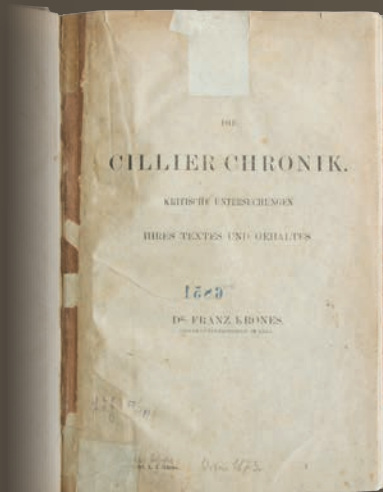

Die Grafen von Cilli, nach Valvasor, von Kalchberg, Prenner und anderen alten Chronisten (zgodovinski oris Celjskih, povzet po Valvasorju, Kalchbergu in drugih), avtorja **Heinza von Steina** alias **Josepha Victorja von Scheffla**, je izšel v Celju leta **1865**. Brošuro je natisnil **Edvard Jeretin**.

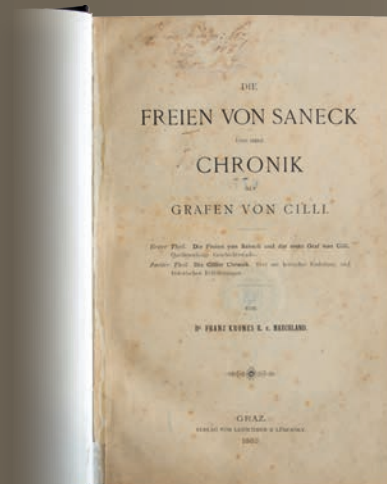

Graški univerzitetni profesor zgodovine in preučevalec zgodovine Habsburžanov, **Franz Krones, Ritter von Marchland** (1835-1902), je napisal več del o Celjskih, tudi zgodovinski roman o poslednjem Celjanu, grofu in knezu Ulriku III. Najbolj je znana njegova Kronika Celjskih, prevedena tudi v slovenščino.

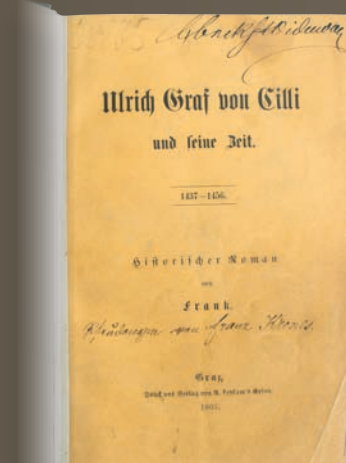
Die Cillier Chronik: kritische Untersuchungen ihres Textes und Gehaltes je izšla leta **1873** na Dunaju.

Die Freien von Saneck und ihre Chronik als Grafen von Cilli. Theil 1: Die Freien von Saneck und der erste Graf von Cilli: quellenmässige Geschichtsstudie; Theil 2: Die Cillier Chronik: Text mit kritischer Einleitung und historischen Erläuterungen je izšla leta **1883** v Gradcu.

Ulrich Graf von Cilli und seine Zeit: 1437-1456: historischer Roman je Krones izdal pod psevdonimom **Frank** leta **1865** v Gradcu.

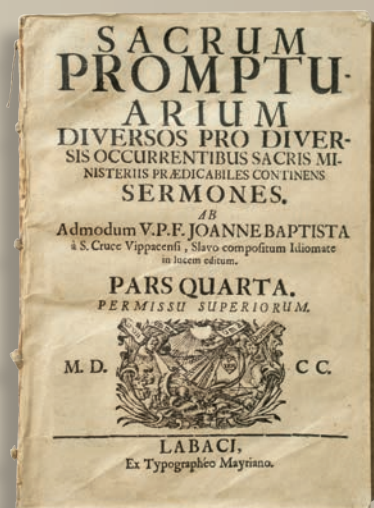
Najobsežnejši korpus v zbirki starih tiskov in raritet predstavlja **slovenika** - prvi natisi knjig v slovenskem jeziku. One iz 17. in 18. stoletja so v glavnem s cerkveno vsebino, z nastopom razsvetljenstva v zadnjih desetletjih 18. stoletja pa tudi v slovenskem jeziku začnejo izhajati knji-

ge, ki bodisi služijo potrebam vsakdanjega življenja, bodisi se posvečajo slovenskemu jeziku, ki takrat še ni bil enoten, t. j. knjižni, kakor ga poznamo od konca 19. stoletja dalje (*slovnice, gramatike, slovarji*), ali pa predstavljajo čisto literaturo, bodisi pesniško bodisi v prozi.

Bratovske buqvice s. roshenkranza: v' kúp sloshena visha, tá psalter, ali roshenkranz s' tëmi petnaistimi skriunostmi moliti: tudi kakú se more enimu bolniku k' isvelizkanîu pomagati ...

avtorja **Matija Kastelca** je izšla v Ljubljani leta **1682**. Izvod je bukavica, oblečen v usnje in ohranjen v prvotni vezavi.

Sacrum promptuarium, pars quarta, avtorja **Janeza Svetokriškega** iz leta **1700** je sicer brez platnic, a v celoti in odlično ohranjen.

Catholish kershanskiga vuka peissme, avtorja **Ahacija Stržinarja**, pesmarica nabožnih pesmi z notami, je izšla leta **1729** v Gradcu. Izvod je prevezan in z izjemo enega manjkajočega lista v celoti odlično ohranjen.

Dvojezični, slovensko-nemški **Ta velki catekismus s' prashanjami, inu odgovormi**, ki je izšel leta **1779** v Ljubljani, je sestavil **Jurij Japelj**. Platnice izvoda so iz trdega kartona, popisane in poškodovane, kar priča, da je zamenjal veliko lastnikov in da je bil pogosto v uporabi.

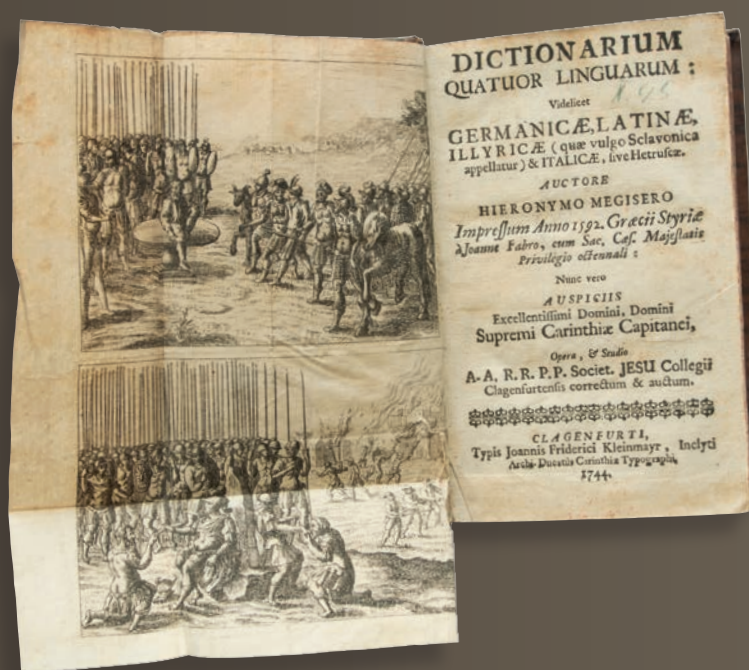

Japeljev-Kumerdejev **prevod Svetega pisma**, ki je izhajal v letih **1784-1807** v Ljubljani, je prvi katoliški prevod celotne Biblije. Prevajalci, **J. Japelj, B. Kumerdej, A. Traven, J. Škrinar, J. Rihar, M. Šraj** in **J. Debevec** so se opirali na Dalmatinov prevod Biblije, izšel pa je v enajstih zvezkih (Stara zaveza v devetih, Nova zaveza v dveh). Naši izvodi so v celoti ohranjeni v prvotni vezavi in so v dobrem stanju.

Po nekaterih zgodovinarjih je najpomembnejšo knjigo v prekmurščini izdal **Štefan Kuzmič** leta **1771** - prevod Nove zaveze iz grščine. Ponatis iz leta **1817**, natisnjen v Bratislavi, ki ga hrani naša knjižnica, ohranja prvotno vezavo v kartonskih platnicah.

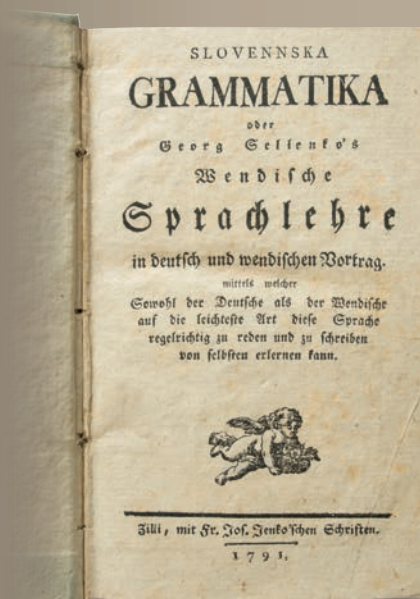
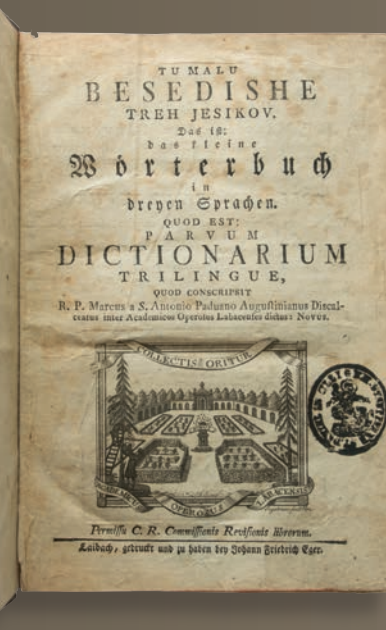
Dictionarium quatuor linguarum: videlicet Germanicae, Latinae, Illyrica (quae vulgo Sclavonica appellatur) & Italicae, sive Hetruscae (Slovar štirih jezikov: nemško-latinsko-ilirsko-italijanski slovar), avtorja **Hieronima Megiserja**, je prvič izšel leta 1592. Naš izvod je iz leta 1744, ko je izšel v Celovcu. Odlično je ohranjen v prvotni vezavi.

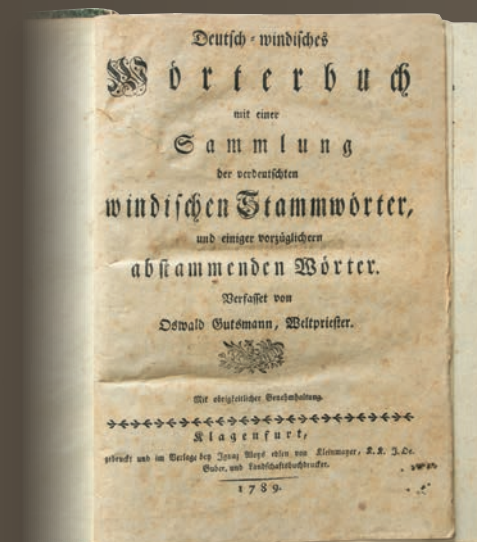
Kraynska grammatika. das ist: Die crainerische Grammatik ... avtorja **Marka Pohlina** je prvič izšla leta 1768, drugič pa leta 1783, obakrat v Ljubljani. Pohlina slovnica velja za prvo znanstveno slovnico slovenskega jezika. Izvoda obeh izdaj sta ohranjena v prvotni obliki.

Tu malu besedishe treh jesikov (slovensko-nemško-latinski slovar) je sestavil **Marko Pohl** in ga dal natisniti v Ljubljani leta 1781.

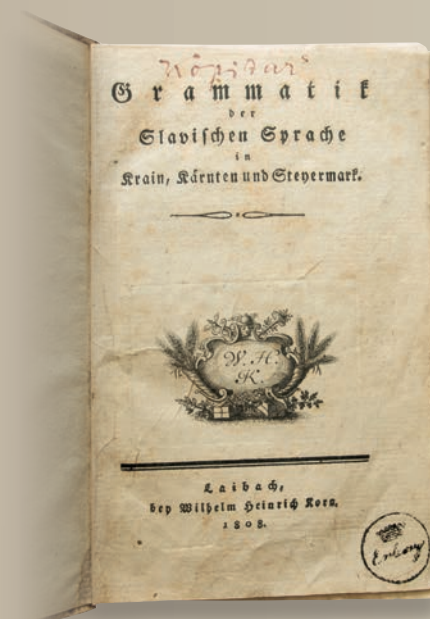

Slovenska grammatika oder Georg Sellenko's Wendische Sprachlehre ... avtorja **Mihaela Zagajška** (pseudonim Jurij oz. Georg Zelenko), duhovnika s Celjskega, je izšla leta 1791 pri tiskarju **Jožefu Jenku** v Celju. Izvod v prvotni vezavi je v celoti odlično ohranjen.

Deutsch-windisches Wörterbuch je sestavil **Ožbalt Gutsman**, izšel je leta 1789 v Celovcu.

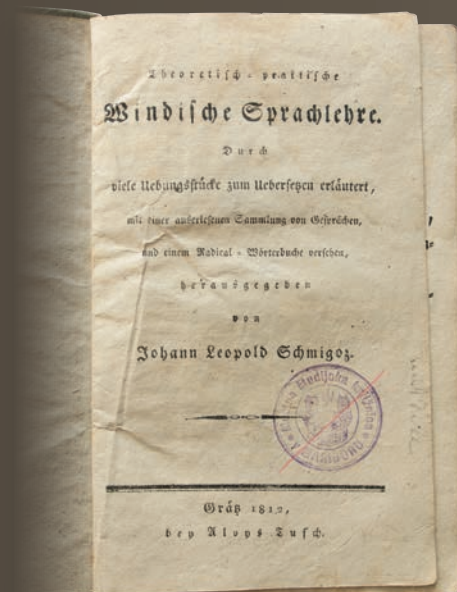
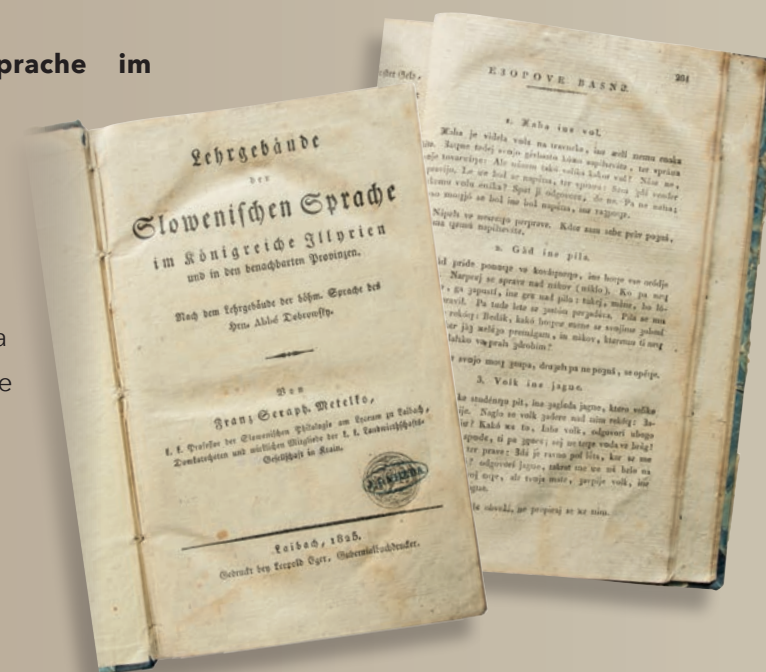
Obsežna slovnica 'slovanskega' jezika, kakor ga govorijo in pišejo na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem, **Grammatik der Slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark**, avtorja **Jerneja Kopitarja**, je izšla leta 1808 v Ljubljani.

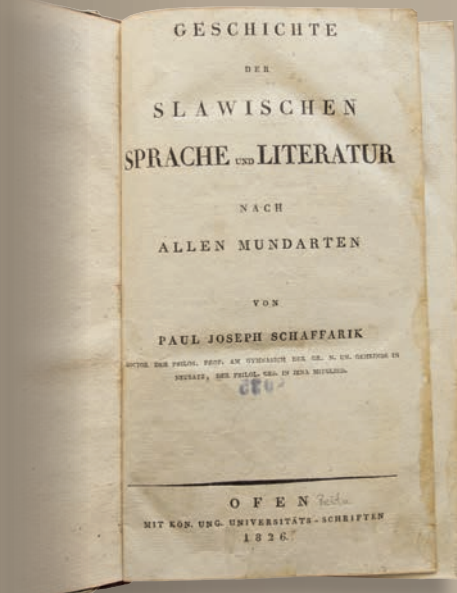
Vsestranski razsvetljenski avtor **Valentin Vodnik** je v času Ilirskih provinc leta **1811** izdal prvi učbenik za slovenski jezik v slovenščini - **Pismenost ali Gramatika sa perve shole** in prvi učbenik za francoščino v slovenskem jeziku **Pozhétki gramatike to je Pismenosti Franzoske gospoda Lhomonda ...: sa latinske franzoske shole v' Illirii**. Obe knjigi sta izšli v Ljubljani, naša izvoda sta prvotni *bukvici* in v celoti odlično ohranjena.

Lehrbauwerke der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen ... avtorja **Franca Serafina Metelka**, prvega profesorja slovenščine na ljubljanskem liceju, je izšla leta **1825** v Ljubljani. Posebnost učbenika je, da je prirejen po Dobrowskyjevem učbeniku za češki jezik in da Metelko v njem uveljavlja svojo inačico slovenske pisave - *metelčico*.

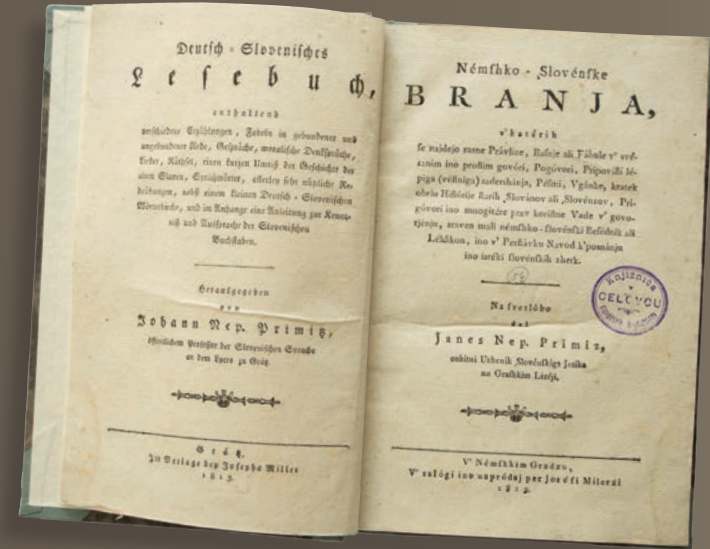

Theoretisch-praktische **Windische Sprachlehre**, avtorja **Janeza Krstnika Leopolda Šmigoca**, izšla leta **1812** v Gradcu, je slovenska slovnica, namenjena predvsem nemško govorečim za učenje slovenskega jezika.

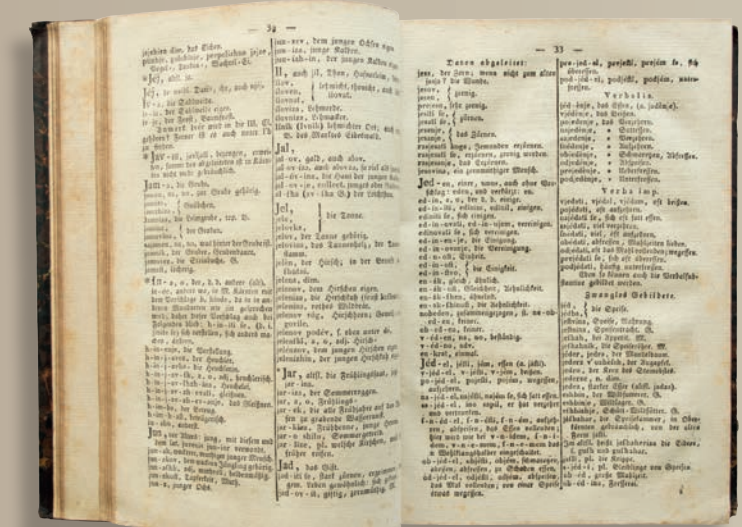

Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten (Zgodovina slovanskih jezikov in literatur vseh narečij), enciklopedično delo češkega filologa **Pavla Jozefa Šafárika**, je izšlo leta **1826** v Pešti.

Némshko-Slovénke branja = **Deutsch-Slovenisches Lesebuch ...** avtorja **Janeza Nepomuka Primica**, prvega profesorja slovenščine na graškem liceju, iz leta **1812**, je bila namenjena nemško govorečim učencem slovenščine. Izvod ni ohranjen v prvotni vezavi, sicer je pa odlično ohranjen.

Versuch eines **Etymologikons der Slowenischen Mundart in Inner-Oesterreich** (Poskus etimologije slovenskih narečij v notranjeavstrijskih deželah), avtorja **Urbana Jarnika**, natisnjen leta **1832** Celovcu, predstavlja prvi poskus slovenskega etimološkega slovarja.

Lexicon linguae slovenicae veteris dialecti (*Slovar staroslovanskih narečij*), avtorja **Frana Miklošiča**, ustanovitelja katedre za slavistiko na dunajski univerzi in slovitega slovníčarja 19. stoletja, je izšel na Dunaju leta **1850**.

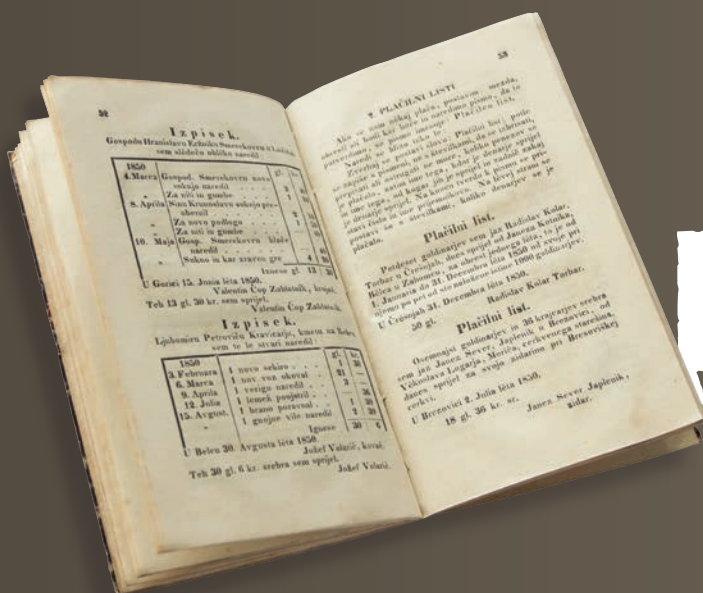
LEXICON
LINGVAE SLOVENICAE

VETERIS DIALECTI

F. MIKLOSICH.

VINDOBONAE

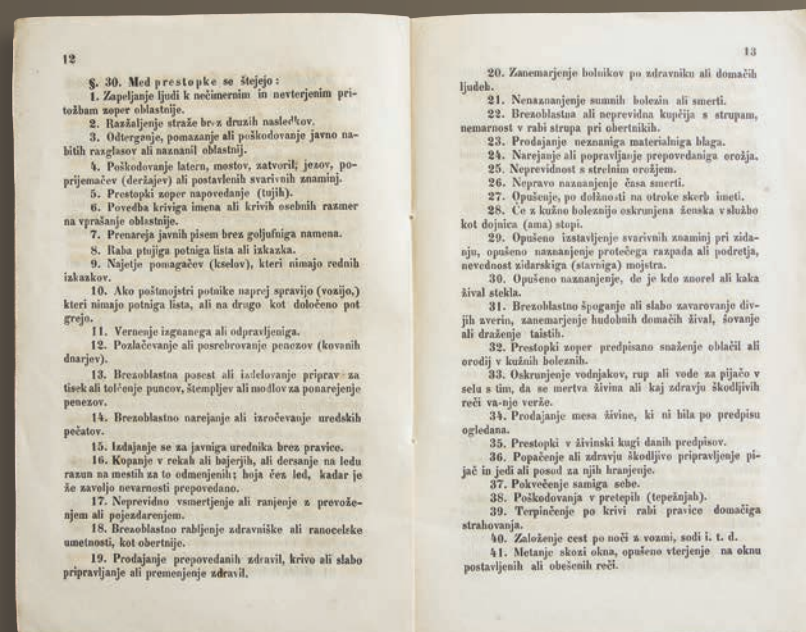
APUD GEBHARDUM BRAMMILLERUM C. B. HILBERGSPACH AUSTRUM
1850.

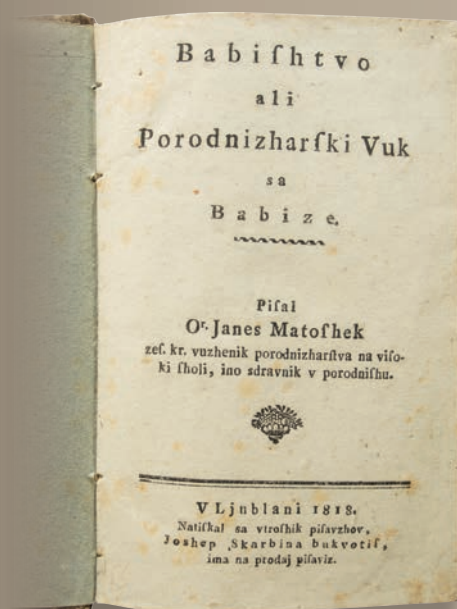
Spisovnik za Slovence, ki ga je izdal **Matija Majar Ziljski** leta **1850** v Celovcu, je prvi tovrstni priručnik za pisanje uradnih besedil v slovenskem jeziku.

Poduk za deželno žandarmerijo, kako službo opravljati je priručnik v slovenščini za opravljanje policijske službe, ki ga je izdalo notranje ministrstvo leta **1851** na Dunaju.

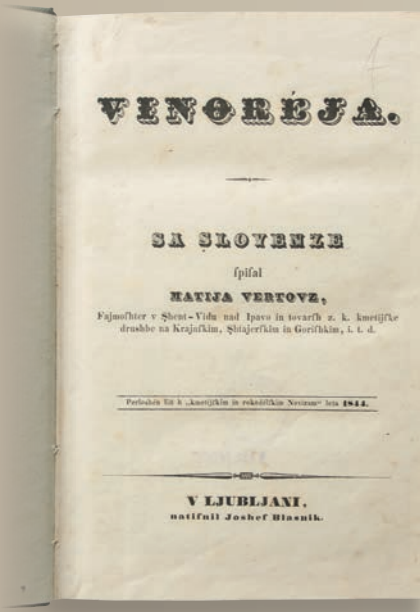
Kuharske bukve / is nemškiga preslovenjene, kakor jih je poslovenil in priredil **Valentin Vodnik**, so prva kuharska knjiga v slovenščini. Izšle so leta **1799** v Ljubljani. Izvod, *bukvica*, je odlično ohranjen v prvotni obliki.

Babishtvo ali Porodnizharški vuk sa babize, češkega zdravnika **Jana Matouška**, je leta **1818** v slovenščino prevedel **Valentin Vodnik**. *Bukvica*.

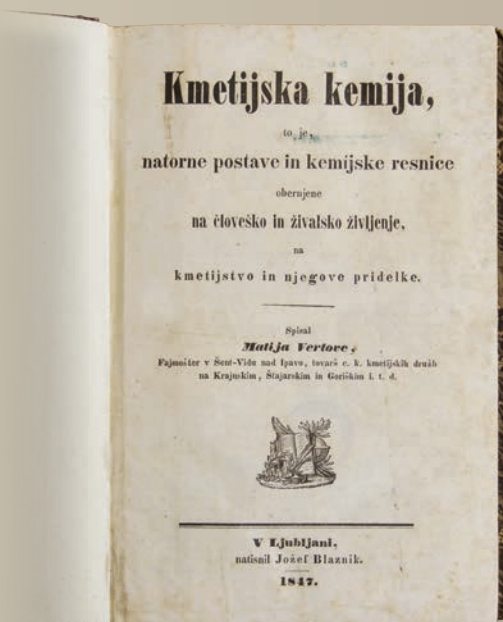
Vinoréja / sa Šlovenze, avtorja **Matija Vertovca**, znanega pisca poljudnih besedil v slovenščini v prvi polovici 19. stoletja, izdana v Ljubljani leta **1844**, je prva monografija o vinogradništvu in vinski trti na Slovenskem v slovenskem jeziku. Odlično ohranjen izvod s priloženim seznamom trtnih sort.

Miloserčnost do žival: poduk za mlade in stare ljudi, je prva etološka knjiga v slovenskem jeziku, njen avtor je teharski rojak **Mihael Stojan**. Brošurica je izšla leta **1846** pri Bleiweisovih Novicah.

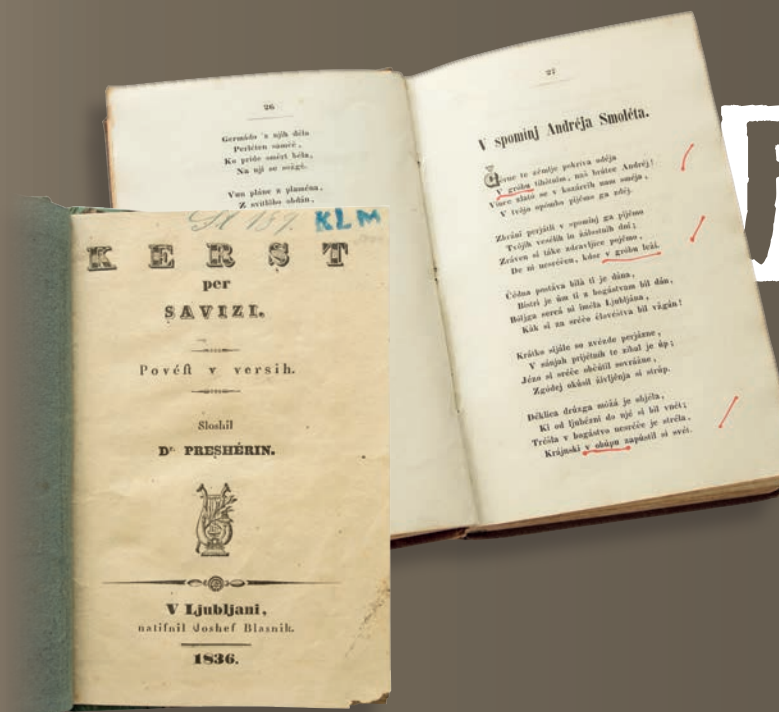
Kmetijska kemija ali natorne postave in kemijske resnice obrnjene na človeško in živalsko življenje, na kmetijstvo in njegove pridelke, ki jo je **Matija Vertovec** napisal na posebno željo Kmetijskih in rokodelskih Novic, je izšla leta **1847**.

Naravoslovje alj fiziko po domače zložil K. Robida iz leta **1849** (avtor **Karel Robida**), je prvi v slovenskem jeziku napisani učbenik za fiziko.

Pésme sa pokúshino, avtorja **Valentina Vodnika** iz leta **1806**, veljajo za prvo posvetno zbirko pesmi v slovenskem jeziku.

Francéta Prešérna je v svojem življenju izdal dve knjigi: leta **1836 Keršt per Šavizi: povést v versih** in leta **1847 knjigo pesmi Poezije Dóktorja Francéta Prešérna**. Izvod Poezij je iz zapuščine prešernoslovca Josipa Tomiška, v njem so ohranjene tudi njegove opazke.

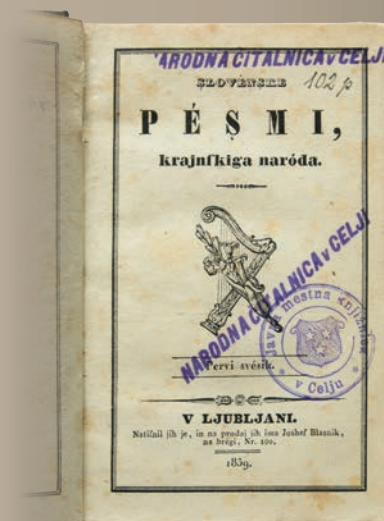

Krajska zhbéliza, pesniški almanah v slovenskem jeziku, namenjen izobražencem, je izhajal v letih **1830-1848**.

S

lovénške péšmi, krajnskiga naróda v petih zvezkih so izhajale v Ljubljani v letih 1839-1844 že po smrti njihovega zbiralca, **Emila Korytka**, poljskega političnega pregnanca, ki je bil po kazni interniran v Ljubljani. Pet zvezkov je zvezanih v dve knjigi.

K

ershansko devištvo: potrebni nauki ino isgledi sa shénsko mladóst, Celovec 1834 in Shivlenja šrezhen pot: potrebni nauki, isgledi ino molitvize sa mladenzhe, Celovec 1837, njun avtor je **Anton Martin Slomšek**, sta bili pravi knjižni uspešnici 19. stoletja na Slovenskem, saj sta bili večkrat ponatisnjeni, še v dvajsetih letih 20. stoletja. Obe prvi izdaji sta ohranjeni v prvotni obliki, Devištvo je potrebno prevezave, Srečnemu potu pa manjkata notranji naslovni strani.

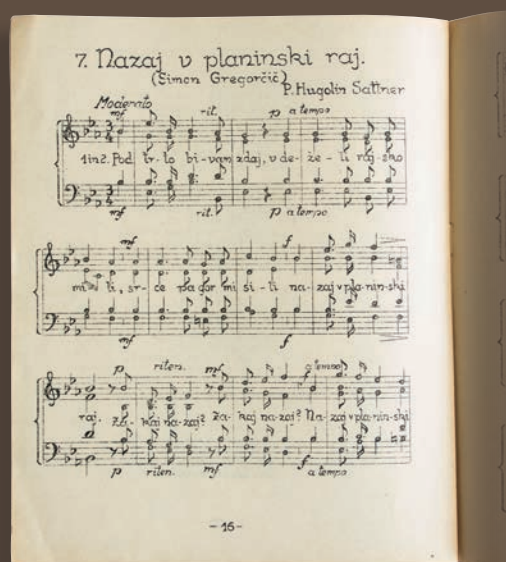
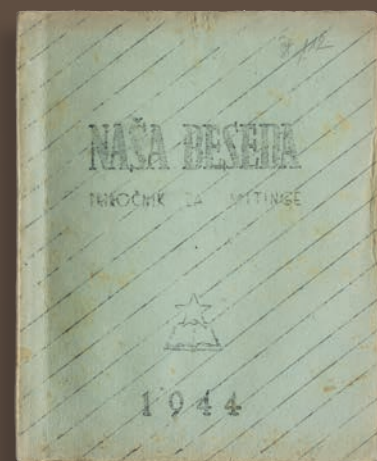
B

lashe ino Neshiza v' nedelški šholi / uzhitelam ino uzhenzam sa pokušno špišal **Anton Šlomšek**, izšlo v Celju leta 1842, je prvi splošni šolski učbenik v slovenskem jeziku, ki je prav tako doživel več ponatisov.

V zbirki raritet in starih tiskov se nahaja nekaj deset izvodov tiskov, brošur in knjig, ki so nastali v času druge svetovne vojne na Slovenskem (1941-1945). Med njimi je največ ciklostiranih brošur, ki so jih v propagandne ali kulturno-propagandne namene natisnile ilegalne partizanske tiskarne, nekaj pa je knjig, ki so jih natisnile okupatorju lojalne slovenske tiskarne v Ljubljani.

Naša beseda - priročnik za mitinge. 1944. Izdal Propagandni odsek IX. korpusa NOV in POJ, natisnila PVTDK »Rudi«. Ciklostil.

Gregorčičeva pesmarica za 7 moških in mešanih zborov: izdano ob 100 letnici rojstva Simona Gregorčiča. Ciklostil, natisnjeno v Kočevskem Rogu leta 1944.

Pesmi Karla Destovnika Kajuha je v ciklostilu izdal Propagandni oddelek Glavnega štaba NOV in POS leta 1944.

Dramska enodejanka **Mati**, pesnika **Mileta Klopčiča**, so natisnili v broširani izdaji v Kočevskem Rogu leta 1944.

Taboriščna čitanka v tehniki ciklostila je nastala leta 1944 v jugoslovanskem taborišču Gravina pri Bariju v Italiji.

Ciklostirani priročnik za zemljepisje **Slovenija** je leta 1945 izdal Odsek za Prosveto pri Pokrajinskem NOO za Slovensko Primorje.

Izbor najpopularnejših partizanskih pesmi pod naslovom **Nekaj partizanskih** je maja leta 1945 izšel v takrat že osvobojenem nacističnem taborišču Dachau. Žepni format je ročno šivan.

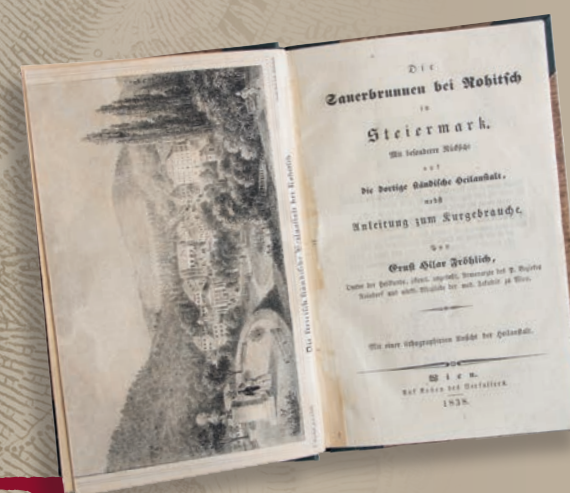

Bibliofilsko izdajo sonetnega venca **Venec**, pesnika **Franceta Balantiča**, opremljeno z lesorezi Marijana Tršarja in z obsežno spremno besedo Tineta Debeljaka, je izdala Zimska pomoč v Ljubljani leta 1944.

Črne bukve: o delu komunistične Osvobodilne fronte proti slovenskemu narodu so izšle v Ljubljani leta 1944.

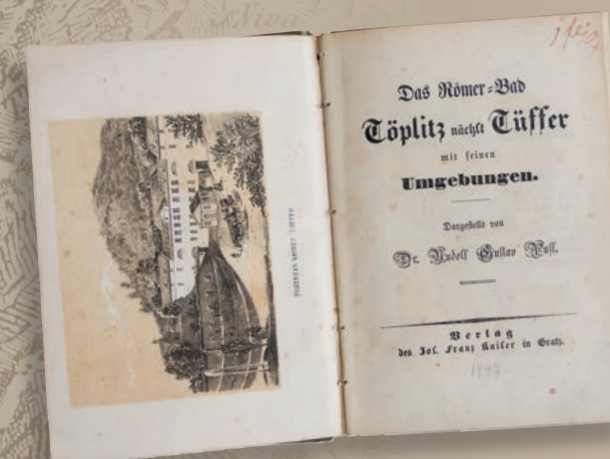

Širše celjsko področje je postalo zanimivo za turiste iz monarhije po prihodu Južne železnice v Celje (1846) predvsem zaradi bogastva termalnih vrelov in z njimi povezanim zdraviliškim turizmom. Potreba je narekovala *turistične vodiče v knjižni obliki*, ki so bili na začetku pravcato poljudno domoznansko čtivo, v zadnjih desetletjih 19. stoletja pa so bili opremljeni tudi že z reklamnim gradivom in ceniki, vozni redi, fotografijami itd.

Die Sauerbrunnen bei Rohitsch in Steiermark mit besonderer Rücksicht auf die dortige ständige Heilanstalt, nebst Anleitung zum Kurgebrauche iz leta 1838 je knjižica o zdravilišču

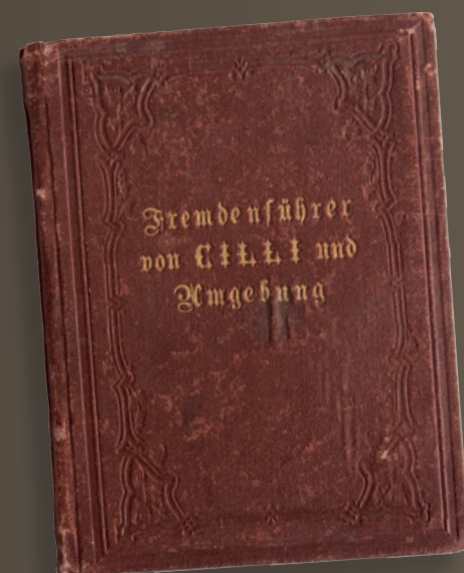
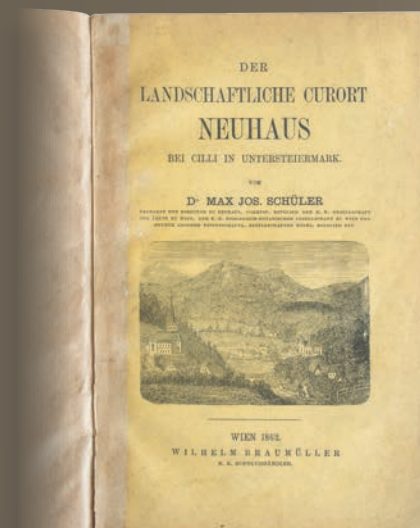
Rogaška Slatina. Napisal in v samozaložbi jo je izdal **Ernst Hilarius Fröhlich**, doktor zdravilstva in znanstveni sodelavec medicinske fakultete na Dunaju. Naš izvod je na novo prevezan in v celoti odlično ohranjen.

Das Römer-Bad Töplitz nächst Tüffer mit seinen Umgebungen iz leta 1847 prikazuje zdravilišče Rimske Toplice pri Laškem in njeno okolico. V knjižici je nekaj litografiranih vedut

laške okolice, ki dopolnjujejo besedilne opise. Njen avtor je sloviti spodnještajerski publicist **Rudolf Gustav Puff**, knjižica pa je izšla v Gradcu. Naš izvod je ohranjen v prvotni trdi vezavi, s šestimi vedutami.

Der **Landschaftliche Curort Neuhaus bei Cilli in Untersteiermark**, brošura iz leta **1862** (izšla na Dunaju), avtorja **Maxa Josepha Schülerja**, takratnega direktorja zdravilišča Dobrna, opisuje zdravilne učinke termalne vode v zdravilišču Dobrna. Naš izvod je prevezan v trde platnice in odlično ohranjen.

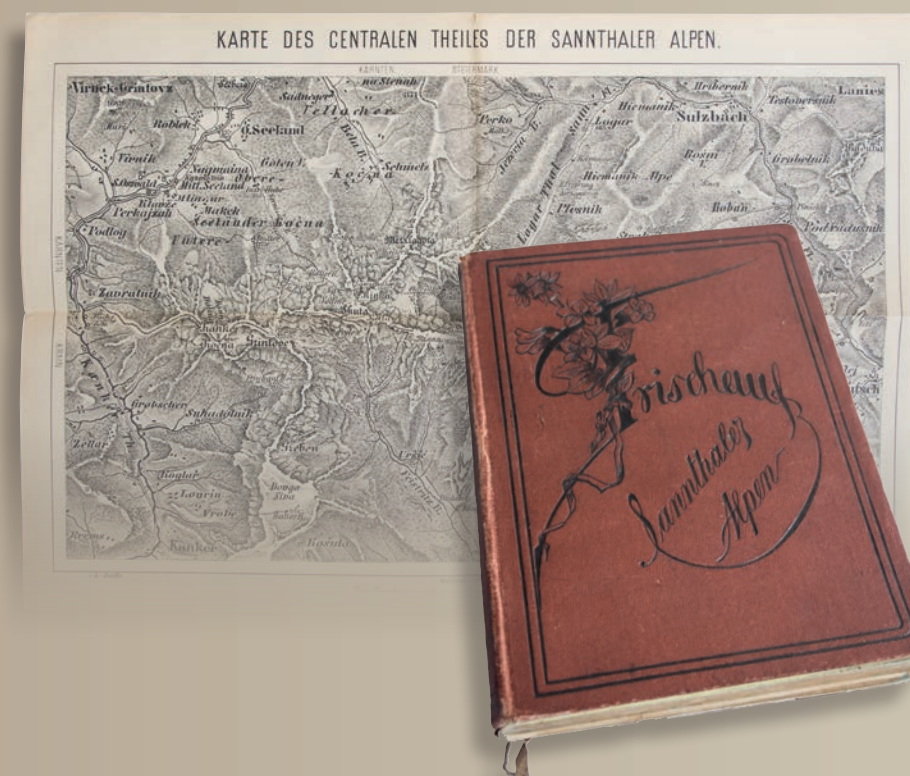
Fremdenführer von Cilli und Umgebung: und Wegweiser nach den Sulzbacher Alpen: mit besonderer Berücksichtigung der nahen Curorte Neuhaus, Sauerbrunn, Tüffer und Römerbad, avtorja **barona Thalherja**, je izšel leta **1875** v Celju. Predstavlja turistični vodič v današnjem pomenu: namenjen je tujcem, ki pridejo v Celje, opisuje možnosti enodnevnih izletov v celjsko okolico, še posebej zdravilišča Dobrna, Laško in Rimske Toplice, pa tudi izlete v Savinjska Alpe.

Cilli und Umgebung: Handbuch für Fremde, priročni broširani vodič za tujce po Celju in okolici, avtorja **Eduarda Glantschnigga**, je drobna brošura iz leta **1887**, izšla v Celju, ki vsebuje predvsem veliko reklamnih oglasov. Naš izvod je prevezan v trde platnice in odlično ohranjen.

Die **Sannthaler Alpen** (Savinjske Alpe), planinski vodič slovitega graškega profesorja in velikega prijatelja Slovencev in slovenskih gora, **Johannesa Frischaufa**, je izšel leta **1877** na Dunaju. Vodiču je pridan zemljevid Savinjskih Alp, avtor pa iz spoštovanja do Slovencev v mnogih primerih ohranja slovensko in nemško poimenovanje krajev in vrhov.

Stiriens Eden: das Santhal und die Umgebungen von Neu-Cilli in der südlichen Unter-Steiermark: in historischer, topographischer, pittoresker, ökonomischer, industrieller, montanistischer, thermaler, traditioneller und ethnographischer Hinsicht (Štajerki raj: Savinjska dolina in okolica Novega Celja) je po naročilu lastnika gosposčine Novo Celje pri Žalcu, **Josepha Ludwiga Haussmanna**, očeta domnevno prve slovenske pesnice Fany Haussmann, napisal češki publicist **Wenceslaw Georg Dunder**. Monografija, opremljena z litografskimi upodobitvami Novega Celja, je nastala kot promocijsko gradivo za prodajo obubožane gosposčine, a je prerasla v domoznansko monografijo Spodnje Savinjske doline. Izšla je leta **1847** na Dunaju.

OSREDNJA
Knjižnica Celje

Iz zakladnice Osrednje knjižnice Celje
Stari tiski

Pripravil in uredil: **Marijan Pušavec**
Oblikovanje: **SiDizajn**
Izdala in založila: **Osrednja knjižnica Celje**
Zanjo: **Polona Rifelj, direktorica**

Celje, 2014